

Valamit nyelvről, kultúrától, történelemről, sorsról...

Van Kormos Istvánnak egy rövidke verse, az 1974-es Katalánok, melyből – címével ellentétben – a magyar történelem és mítoszképzés – sarokpontjai sorjáznak elő: Muhi pusztától Mohácson, Széchenyi Döblingjén és Petőfi „Seholsíriján” át Balatonszárszóig, Abdáig és a Don-kanyarig. Vagyis a vers értelemszerűen inkább a „Magyarok” címet vonzaná magához, így azonban a cím és a vers közti feszültség egy áttételesebb értelmezés lehetőségét biztosítja neki, egy általánosabb jelentés síkjába emeli át. (S ha már a magyar történelem sarokpontjait hoztuk szóba a Katalánok kapcsán, a vers – bár Trianon kataklizmáját nem említi – a halottak, a „csontok” hallgatása okán a magyarság nem ritka, egészen máig tartó 20. századi megítélése, a „bűnös nép” háborúk utáni gyakori, billogként máig rajta éktelenkedő vádjára is választ ad: „Alávaló? alávalóbb? / Ki? kinél? Ki döntheti el?”) Mégis, miért nem „Magyarok” a vers címe? Kormos, mint annak idején megvallotta, mivel már például a nép nevében is „annyi költői hűségnyilatkozatot” tettek mifelénk, ő maga inkább kerüli a közvetlen megnyilatkozások, versbéli vallomások e formáját. Így van nemzete nevével, a magyarral is, melyet szintúgy képtelen versben leírni, mert már „annyian leírták, akiknek nem kellett volna”, s akiknek szájában, szövegeiben „ez a szép szó sokszor úgy kong, mint egy fadarabbal kongatott üres vödör”.

S ezzel magam is hasonlóképpen vagyok, már az „Istennek nevét hiába szádra ne vedd” még gyermekkoromból hozott erkölcsi parancsa óta. Amivel azóta sem vagyok másképp, azaz bizonyos fogalmak, létevények: mint amilyen a „haza”, a „nemzet”, a magyarságom, a vallásos meggyőződéseim és hasonlók cégtáblává vagy árucikké silányításától – egyfajta természetes szeméremből – mindig is tartózkodtam. Így a hazával, hatalommal kapcsolatban is inkább az Arany János-i magatartás rokonszenves a számomra, s most, „...mikor szabad sajtó van [...] S a vénasszony az utc'ajtóban / Nagy-bátran fülébe ordít / A királynak, miniszternek”, fokozottan takarékosan bánok velük. (Tudván-tudva, akár Márai Sándortól is, hogy „Együtt élni már egy emberrel is nehéz; együtt élni egy hazával még sokkal nehezebb.”) Ám ha manapság egyre-másra hallom is, hogy valamely nemzet tagjának lenni választás kérdése, s mindenki olyan nemzetiségű, amilyennek tartja/érzi/gondolja magát vagy amilyen lenni szeretne, mindez számomra – ha nem is eleve elrendeltetés, mindenképpen – a neveltetés (nevelődés) révén tárgyasuló adottság is. Miként az is tőlem független meghatározottság, hogy ki az édesanyám, édesapám, azt is tőlem független ténynek, hatalmam fölött állónak veszem, hogy egyedül mely nemzet gyermeke lehetek csak. Képletesen mondhatnám így is: engem ez a nemzet nemzett. Nyelvet adott, kultúrát, történelmet, és bizonyos értelemben sorsot is. A három együtt adja identitásomat (egyebek mellett, persze); más nemzet gyermekeként bizonyára személyiségnek, én- és öntudatnak is más lennék, miként más szülők gyermekeként is. S ha valaki a magyarságomban sért, az a nemzetemet is bántja, s aki nemzetem ellen intéz támadást (vagy csak tiszteletlenül viseltetik vele szemben), az engem is támad, velem is tiszteletlen. Mindenesetre úgy gondolom, bárki számára többet ér, ha öntudatos – és önérzetes – magyarként vagyok elfogadó és tisztelettudó vele (velük), mintha holmi talmi ideológiák vagy gazdasági-politikai-hatalmi érdekek (nemzetköziség,

nemzetfölöttiség, globalizmus) talajvesztett megszállottjaként vagy csak kötelező udvariaságból lennék az. Mert bennem már csak így lett – s így marad – kerek a világ...

(2013. május 13.)

Valamit a teremtőről, teremtésről...

Minden ember teremtő. Ami természetesen közhely, s mint ilyen, a legtöbbször el is siklunk fölötte. De talán írhatom így is: minden ember maga a Teremtő. Hiszen, amikor világra jön, szinte néhány kilónyi öntudatlan húscsomó, rángatózó génhalmaz csak, mondhatni, egy rakás szerencsétlenség. Aztán hamar – mások gondoskodó-oktatgató, rendszerint szeretetteljes, máskor erőszakos(abb) istápolása mellett – kinő ebből az állapotából, s egy idő után elkezdi magát és környezetét sem kímélő ádáz küzdelmét lépésről lépésre történő öntudatra ébredéséért. Nem részletezem, a folyamat mindenki számára ismerős. Ki tagadhatná azonban, hogy – ha sajtáságos értelemben is – maga a teremtés zajlik itt, mely a teremtődésé, az önteremtésé is nem kis mértékben. S mennyi világ épül és dől romba eközben akár egyetlen formálódó emberben, egyetlen (ki)alakulófélben levő identitásban is!

Ám az ember nemcsak önmagának teremtője; teremt – bizonyos mértékig – másokat is. S nemcsak szülőként, nevelőként, afféle „új ember kovácsaként”. Teremtői szerepének érvényesülését pár- vagy társas kapcsolatai sem nélkülöz(het)ik; ha ez elmarad, a fene megette – legalábbis nagyon sokszor – az egészet. Hogy mást ne mondjak, mindenkinek a magunk szemével látjuk már a haját is, a szemét, szemöldöke vonalát, ajka ívét, és sok esetben másnak, mint más. S már az is ok lehet a szakításra, ha ezek valamelyike nem vág egybe az ízlésünkkel, elvárásainkkal, s az is a görcsös ragaszkodásra valakihez, ha nagyon összevág. (Igaz, ez igaz is lehet, meg nem is, mindenesetre nem végeztem kutatást, hogy ezzel mindenki így van-e, noha – miért ne lenne [lehetne] így.) Persze, hogy másokat is mi teremtünk (vagy legalábbis mi is teremtünk másokat), s nemcsak fizikai valóságuknak vagy álmképeinknek megfelelően magunknak, más – közösségi, társadalmi – vonatkozás(ok)ban is. Nevezik ezt nevelésnek is, meg a közösség (ember)nevelő/(személyiség)formáló hatásának is, de a közösség én vagyok, te vagy s ő is az... azaz, nem csak teremtettként, hanem teremtőként: egyénként, énként is megjelenik mindenki benne. S ez utóbbi szerepünk (lényegünk) nem kis felelősséget is ró ránk – másokkal szemben is, magunk felé is. Rajtunk is múlik, milyen lesz más, s én a másik is vagyok. Amit azonban a legtöbbször nem is tudatosítunk. Mégis, ez a felelősség nem engedi meg, hogy a teremtésben csak teremtettként vegyünk részt. De teremtő voltunk sem jogosít(ana) fel bennünket arra, hogy saját kényünk-re-kedvünkre bánjunk a ránk bízott hatalommal.

Kezdetben vala, ugye, mindannyiunk – s körülöttünk mindenek – Teremtője, az Úr... (Ne firtassuk most, hogy őt ki teremtette; nevezzük miszitikus létét természeti szükségszerűségnek.) Aki, akár hisszük, akár nem, rögtön elsőre tökéletes harmóniát teremtett mindenütt – égen és földön egyaránt. És ez a harmónia működtette, működteti a világot időtlen idők óta – bár azt már nem merném megkockáztatni, hogy további időtlen időkig. A gépezetbe (teremtésbe) ugyanis – s ez mostanság: száz-százötven éve látszik csak igazán – mégiscsak került egy aprócska porszem: az ember. Aki mára teljesen megmámosodott a kezébe adott teremtő erőtlől, hatalomtól. S akiben olyan végletes diszharmóniák feszülnek, melyek előbb-utóbb a teremtett világ működőképességét is veszélyeztethetik s megbontani látszanak – nézzünk csak magunkba, illetve szét magunk körül – örökölt kapott világunk valahai tökéletes harmóniáját...

(2017. február 3.)

Valamit a nyitottságról s a tömegről

Kiss Gy. Csabától olvasom: „Vajon lesz-e globális társadalom? Nehezen elképzelhető, bár kétségtelen, hogy a közösségi identitásformáktól eloldott egyén jobb fogyasztó.” S ugyan-csak tőle, ugyanitt: a tömegtársadalom újabb reflexei szerint „már nincs múlt és jövő, csak jelen, ahol a posztmodern fölfogásnak megfelelően szétoldódnak az identitások. Az európai identitásnak pedig minden irányban nyitottnak kell lenni, a legfontosabb a Másik iránti nyitottság – olvassuk a bölcs megfontolásokat. A Másik, akikhez képest már nem lényeges, mi kik is vagyunk. Akár le is mondhatunk önmagunk megformálásának igényéről.” Hát igen... Ha nem mondasz le, nem vagy toleráns. Ha lemondasz, van-e értelme tovább? Ahogy Horváth Kristóf, azaz Színész Bob slammer mondta nemrég egy interjúban a PC meg az önfeladás összefüggésében: az embernek nagyon könnyű tömeggé válnia. Egyébként van egy remek kis videója, az Európa csendes. Ebben a Nyugati téri forgatagban, a körülötte föl-alá özönlő járókelők között mondja (alakítja!) fennhangon a szövegét, mit sem törődve a tömeggel, amely zavarodottan (kíváncsian, megbotránkozva, szánakozva stb.) néz vissza rá... Mintegy azt példázva, hogy neki már – még? – sikerült kiválnia...

(2017. február 15.)

Marc Chagall:
David és Bathsheba